

VINOVĂȚIA PENALĂ

Autor: lect. sup. mag. drept drd. Viorica URSU

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: *Vinovăția reprezintă facultatea psihică prin care persoana devine conștientă de faptele sale, de rezultatul acestora, de modul în care acestea ar putea fi săvârșite, de mijloacele necesare, de acțiunea sau inacțiunea pe care ar urma să o îndeplinească în acest scop. Vinovăția (prin intenție sau imprudență) este elementul esențial al oricărei componente de infracțiune. Orice infracțiune prevăzută de legislația penală reprezintă fie o anumită acțiune sau inacțiune (necomiterea unei acțiuni pe care o persoană trebuia și putea să o realizeze), sau anumite activități interzise de lege. În acest articol autorul încearcă să explice esența vinovăției în contextul legislației penale a RM.*

Cuvinte cheie: *vinovăția, răspundere penală, fenomen psihic, infracțiune, activitatea intelectual-volitivă, intenția, culpa.*

Vinovăția este partea componentă principală a proceselor psihice care stau la baza relației dintre autor și fapta infracțională comisă. Semnificația vinovăției este multiaspectuală, atât în raport etimologic, cât și funcțional. Analiza literaturii științifice în care sunt abordate problemele vinovăției, a legislației în vigoare denotă importanța multifuncțională a acestui concept.

Astfel, în Codul penal al Republicii Moldova legiuitorul concepe vinovăția ca instituție a dreptului penal (art.17-20), ca condiție necesară a răspunderii penale (art.6 și art.51 alin.(2)), precum și ca o trăsătură esențială a infracțiunii (art.14 alin.(1)). Codul penal român prevede vinovăția ca instituție a dreptului penal (art.19) și ca o trăsătură esențială a infracțiunii (art.17 alin.(1)), iar potrivit Codului de procedură penală român, vinovăția este o condiție indispensabilă a răspunderii penale (art.1 alin.(1)).

În doctrina dreptului importanța funcțională a vinovăției este tratată mult mai pe larg. Apariția în literatura de specialitate a multiplelor viziuni, uneori controversate, privind conceperea vinovăției este determinată și de legiuitor, care nu definește noțiunea dată în Codul penal. Considerăm însă necesară definiția legală a vinovăției.

Această definiție este necesară, în primul rând, pentru a determina natura vinovăției ca fenomen psihic care se manifestă la comiterea infracțiunii; în al doilea rând, pentru a clarifica conținutul și esența vinovăției; în al treilea rând, pentru a stabili cu ce se află în raport atitudinea vinovată - cu fapta, cu urmările acesteia sau cu infracțiunea în întregime; în al patrulea rând, pentru a clarifica dacă vinovăția este o manifestare numai a conștientului ori a inconștientului psihic, sau vinovăția este un produs al interacțiunii acestor două procese psihice; în al cincilea rând, definiția dată este necesară pentru determinarea importanței vinovăției în incriminarea subiectivă.

Problema privind conținutul vinovăției și raportul acesteia cu latura subiectivă a infracțiunii este discutabilă în literatura științifică de specialitate. Asupra problemei date s-au cristalizat mai multe păreri.

Potrivit unor autori, vinovăția caracterizează într-un anumit fel scopul, direcția gândirii infractorului [2, p.9], de aceea mobilul și scopul urmărit de infractor nu pot fi situate în afara vinovăției [3, p.98]. Deci, vinovăția și latura subiectivă a infracțiunii sunt noțiuni identice, fiindcă activitatea intelectual-volitivă a omului este indisolubil legată de starea lui afectivă, de mobiluri și scopuri. [14, p. 38-51; 15, p. 6-13]

În opinia acestor cercetători, stabilind formele vinovăției - intenția și culpa - în Partea Generală a Codului penal, legiuitorul nu valorifică absolut toate elementele psihice care formează structura internă a acestei forme de corelație dintre faptă și autor, ci se limitează doar la acele elemente care sunt necesare și suficiente pentru recunoașterea existenței vinovăției și fără de care răspunderea penală este imposibilă. Elementele care influențează asupra formării conștiinței și voinței, dirijează comportamentul uman și, desigur, influențează asupra gradului de vinovăție nu au fost introduse în definiția formelor vinovăției, dar sunt luate în considerație atât de legiuitor, cât și de practica judiciară la diferențierea și individualizarea răspunderii și pedepsei penale.

Așadar, mobilul, scopul și emoțiile sunt elemente indispensabile ale conținutului psihic al vinovăției și trebuie stabilite în toate cazurile de comitere a infracțiunilor atât prin intenție, cât și din culpă. Scoaterea acestor elemente dincolo de limitele vinovăției complică determinarea atât a formei concrete, cât și a conținutului social-politic al vinovăției, a pericolozității persoanei vinovate, precum și a cauzelor și condițiilor care au generat comportamentul infracțional.

Argumentând această poziție, profesorul rus P.S. Daghel scrie: "Opinia potrivit căreia latura subiectivă a infracțiunii nu este identică cu vinovăția, dar include în sine alături de vinovăție mobilul și scopul infracțiunii se bazează pe confundarea laturii subiective a infracțiunii (vinovăției) și semnelor componente de infracțiune, care caracterizează această latură subiectivă (intenție, culpa, mobil, scop, afect etc.), precum și pe confundarea noțiunilor de conținut și formă a vinovăției.[14, p. p.123]

Considerăm că concepția dată nu este destul de convingătoare în raport teoretic și inadmisibilă pentru practica judiciară. Explicarița rezidă în următoarele: 1) identificarea vinovăției cu latura subiectivă a infracțiunii nu corespunde descrierii legislative a vinovăției. Potrivit art.19 alin.(1) din Codul penal român și art.6 alin.(2) din Codul penal al Republicii Moldova, vinovăția există când fapta care prezintă pericol social este săvârșită cu intenție sau din culpă. Deci, legea prevede vinovăția ca noțiune generică doar a intenției și culpei și nu include în conceptul dat alte elemente psihice.

Noțiunea de vinovăție pare a fi un concept global, o generalizare a trăsăturilor comune ambelor forme de manifestare a procesului psihic, constituind, prin urmare, genul, iar intenția și culpa - specii ale genului.[1, p. p.22] Legiuitorul include în conținutul vinovăției, adică al intenției și culpei, doar conștiința și voința (art.19 alin.(1) C. pen. român, art.17 și 18 C. pen. RM) și lasă în afara limitelor vinovăției mobilul, scopul și alte elemente care caracterizează activitatea psihică a subiectului la comiterea infracțiunii; 2) conceperea vinovăției ca latură subiectivă a infracțiunii reprezintă o noțiune insuficient concretizată atât sub aspectul conținutului psihic al acesteia, cât și sub aspect juridic. Includerea în conținutul vinovăției a mobilului, scopului, emoțiilor și a altor elemente psihice, al căror cerc nu este determinat definitiv, produce confuzii în soluționarea problemei privind formele vinovăției și înlătură caracterul de sine stătător al acestor elemente ale laturii subiective a infracțiunii, cu toate că legea frecvent le atribuie un astfel de conținut.

După o părere oarecum deosebită în această materie, vinovăția este identificată cu infracțiunea.[4, p.127, 5, p. p.114] În această ordine de idei, profesorul O.S. Ioffe scrie că vinovăția în dreptul penal reprezintă nu pur și simplu atitudinea subiectivă față de acțiune, ci unitatea specifică a subiectivului și obiectivului. Rezultatul faptei fiind unul dintre elementele vinovăției.[4, p. 127-128] Potrivit cercetătorului rus G.A. Zlobin, vinovăția trebuie concepută atât ca latură subiectivă a infracțiunii, cât și ca temei al răspunderii penale, adică ca unitate a laturii materiale, exterioare, obiective și a laturii subiective, interne, psihice.[6, p.23]

În opinia noastră, unicul temei al răspunderii penale este infracțiunea, adică unitatea elementelor obiective și subiective ale acesteia. Vinovăția fiind trăsătura principală a laturii subiective a unității date nu trebuie identificată cu însăși infracțiunea.

În literatura de specialitate domină opinia, potrivit căreia conținutul psihic al laturii subiective a infracțiunii este dezvăluit cu ajutorul unor astfel de trăsături juridice cum sunt vinovăția, mobilul și scopul, care caracterizează sub diferite aspecte activitatea psihică a persoanei. Deși vinovăția, mobilul și scopul sunt indisolubil legate între ele și dependente reciproc, totuși reprezintă prin sine procese psihice de sine stătătoare. Diferă și importanța juridico-penală a acestor fenomene psihice.

Vinovăția este trăsătura principală, obligatorie a laturii subiective a oricărei infracțiuni; prin urmare, dacă lipsește vinovăția, atunci nu există nici componenta infracțiunii. Însă, fiind stabilită vinovăția, nu poate fi elucidată cauza din care persoana vinovată a comis infracțiunea. Răspunsul îl putem obține cu ajutorul unor astfel de trăsături ale laturii subiective a infracțiunii cum sunt mobilul și scopul.

Nici mobilul și nici scopul nu fac parte din conținutul atitudinii psihice a persoanei față de fapta prejudiciabilă pe care o comite și urmările acesteia, ele aflându-se în afara limitelor factorilor intelectual și volitiv ca elemente ale vinovăției. Mobilul și scopul constituie baza psihologică care generează vinovăția. Aceste procese psihice au origine preinfracțională și devin elemente ale activității psihice a persoanei care săvârșeste infracțiunea. Spre deosebire de mobil și scop, vinovăția nu există în afara infracțiunii.

Ca fenomen juridico-penal vinovăția apare și se manifestă doar în timpul comiterii infracțiunii. În acest context, cercetătorul român Vintilă Dongoroz scrie: "... Aceste forme de vinovăție (intenția și culpa) trebuie să însoțească săvârșirea faptei; vor exista deci fapte săvârșite cu intenție, fapte săvârșite din culpă și fapte săvârșite cu forma mixtă - cu intenție și din culpă (praeterintenție).[13, p.104]

Așadar, fiind generată de mobilurile și scopurile deja existente, vinovăția nu le include în sine în calitate de elemente componente. Mobilul și scopul infracțiunii, care nu fac parte din conținutul vinovăției, creează o astfel de atitudine psihică a persoanei față de faptă și urmările acesteia, în care se manifestă esența vinovăției.

În rândul penaliștilor care recunosc că latura subiectivă a infracțiunii este caracterizată de vinovăție, mobil și scop ca elemente de sine stătătoare, se observă două variante.

După prima variantă, pe care o considerăm mai justă, latura subiectivă a oricărei infracțiuni include în structura sa vinovăția, mobilul și scopul. Vinovăția fiind nucleul laturii subiective a infracțiunii nu cuprinde întregul conținut al acesteia. Diferă importanța juridico-penală a trăsăturilor laturii subiective.

Dacă vinovăția este semnul principal (obligatoriu) al oricărei componente de infracțiune, atunci mobilul și scopul sunt semne facultative, adică acelea care nu caracterizează toate componentele, ci numai unele, legiuitorul indicându-le suplimentar în procesul descrierii acestora pe lângă semnele principale, astfel punând în evidență specificul lor.

Dacă mobilul și scopul nu sunt indicate în calitate de semne obligatorii ale componentei infracțiunii, ele urmează a fi luate în seamă, întrucât ajută la calificarea unor fapte ca infracțiuni, dar mai ales la individualizarea pedepsei în calitate de circumstanțe care atenuează sau agravează răspunderea făptuitorului.[8, 199-200]

Potrivit variantei a doua, latura subiectivă a infracțiunii, include, de regulă, doar vinovăția și doar în anumite cazuri, alături de vinovăție, cuprinde mobilul și scopul. Mobilul și scopul sunt componente ale laturii subiective a infracțiunii numai atunci când sunt semne obligatorii ale componentei de infracțiune. Așadar, latura subiectivă se compune din elementul subiectiv (vinovăție) la care sunt atașate, uneori, una sau mai multe condiții sau cerințe esențiale.

Aceasta se referă la mobilul și la scopul infracțiunii. În asemenea situații, pentru existența laturii subiective a infracțiunii este necesar să se constate că făptuitorul a fost determinat de un anumit mobil ori că a urmărit un anumit scop prin săvârșirea faptei.[7, p.80] În această ordine de idei, profesorul Vasile Dobrinoiu scrie: "Elementul de bază - uneori singurul - ce intră în structura laturii subiective a oricărei infracțiuni este vinovăția".[12, p.169]

La elaborarea conceptului de vinovăție este necesar să fie luate în considerație următoarele aspecte ale acestuia: psihologic, juridico-penal și social.

1. Aspectul psihologic constă în utilizarea cunoștințelor despre mecanismul și conținutul proceselor psihice la săvârșirea infracțiunii, precum și a noțiunilor psihologice (intenție, culpă, factorii intelectual și volitiv, conștiință, voință, atitudine psihică etc.) la dezvăluirea esenței vinovăției. Totodată, este important să se țină cont de faptul că vinovăția penală este o noțiune juridică și nu trebuie psihologizată prea mult.

2. Aspectul juridico-penal subliniază că vinovăția reprezintă atitudinea psihică a persoanei față de fapta prejudiciabilă săvârșită și urmările prejudiciabile ale acesteia, ce se manifestă sub formă de intenție sau imprudență (culpă).

Din definiția dată pot fi deduse următoarele trăsături caracteristice vinovăției penale: 1) vinovăția este o noțiune generală care cuprinde două forme - intenția și culpa (imprudența); 2) vinovăția reprezintă o anumită atitudine psihică față de fapta prejudiciabilă săvârșită și urmările prejudiciabile ale acesteia; 3) vinovăția există doar în raport cu infracțiunea săvârșită. În principiu, intenția și culpa sunt prezente în orice comportament uman, dar importanță juridico-penală au numai în cazurile când se săvârșește o faptă prejudiciabilă prevăzută de legea penală; 4) atitudinea psihică este un proces care se desfășoară în timp, adică are un început și un anumit sfârșit.

Această atitudine psihică trebuie să însoțească pregătirea sau săvârșirea nemijlocită a faptei și nicidecum nu cuprinde raportul psihic față de infracțiunea deja comisă; 5) atitudinea psihică este un proces ce se desfășoară în spațiu, adică această atitudine este limitată de fapta prejudiciabilă, urmările prejudiciabile ale acesteia și cadrul normativ al legii penale. Deci, atitudinea psihică privește fapta în întregul ei (acțiune sau inacțiune și urmări); 6) vinovăția este atitudinea psihică față de o infracțiune concretă. Aceasta înseamnă că vinovăția nu este o noțiune abstractă, ci există doar în cazul în care se comite o anumită faptă infracțională, adică persoana nu poate fi recunoscută vinovată în general, dar vinovată în săvârșirea unui furt, act de huliganism sau a unei alte infracțiuni concrete.

3. Aspectul social al vinovăției constă în atitudinea persoanei care săvârșește infracțiunea, manifestată față de valorile sociale importante ocrotite de legea penală. Săvârșind infracțiunea, făptuitorul manifestă o atitudine deformată față de valorile principale ale societății, atitudine care la comiterea faptei cu intenție este, de regulă, negativă, iar la săvârșirea faptei din imprudență (culpă) este disprețuitoare sau insuficient de precaută.

Bibliografie

1. ANTONIU, G. Vinovăția penală. - București: Editura Academiei Române, 1995.
2. RÎPEANU, Gr. Obiectiv și subiectiv în dreptul penal // Revista română de drept, 1967, nr.7.
3. GRIGORAȘ, J. Individualizarea pedepsei. - București: Editura Științifică, 1969.
4. ИОФФЕ, О. Значение вины в советском гражданском праве // Ученые записки ЛГУ, 1951, nr.129;
5. ДЕМИДОВ, Ю. Социальная ценность и оценка в уголовном праве. - Москва, 1975;
6. ЗЛОБИН, Г. Виновное вменение в историческом аспекте. - în: Уголовное право в борьбе с преступностью.- Москва, 1981.

7. STĂNOIU,R.; GRIGA, I.; DIANU, T. Drept penal. Partea Generală. - București: HYPERION XXI, 1992.
8. BOTNARU, S.; ȘAVGA, A.; GROSU, V.; GRAMA, M. Drept penal. Partea Generală. Vol. I. Ediția a III-a. - Chișinău: Cartier, 2006;
9. *Курс уголовного права. Часть Общая.* Том 1: Учение о преступлении / Под ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. - Москва: Зерцало, 1999;
10. *Уголовное право. Часть Общая* / Отв. ред. И.Я. Козаченко, З.А. Незнамова. - Москва: Изд. Группа ИНФРА М-НОРМА, 1998;
11. BOROI, A. Drept penal. Partea Generală. - București: C.H. Beck, 2006.
12. DOBRINOIU, V.; NISTOREANU, Gh.; PASCU, I. și al. Drept penal. Partea Generală. - București: Europa Nova, 1999.
13. DONGOROZ,V.; КАНАНЕ, S., OANCEA, I. și al. Explicații teoretice ale Codului Penal Român. Partea Generală. Vol. I. Ediția a II-a. - București: ALL Beck, 2003.
14. ДАГЕЛЬ, П.; КОТОВ, Д. Субъективная сторона преступления и ее установление. - Воронеж: Изд.-во Воронежского ун-та, 1974;
15. ВОРОШИЛИН, Е.; КРИГЕР, Г. Субъективная сторона преступления. - Москва: Изд-во Московского ун-та, 1987;
16. ZOLYNEAK, M. Drept penal. Partea Generală. // Iași: Chemarea, 1993;
17. UNGUREANU, A. Drept penal român. Partea Generală. - București: Lumina LEX, 1995.
18. ДАГЕЛЬ, П. Понятие вины в советском уголовном праве. - Материалы XIII научной конференции ДВГУ ч. IV. - Владивосток, 1968.